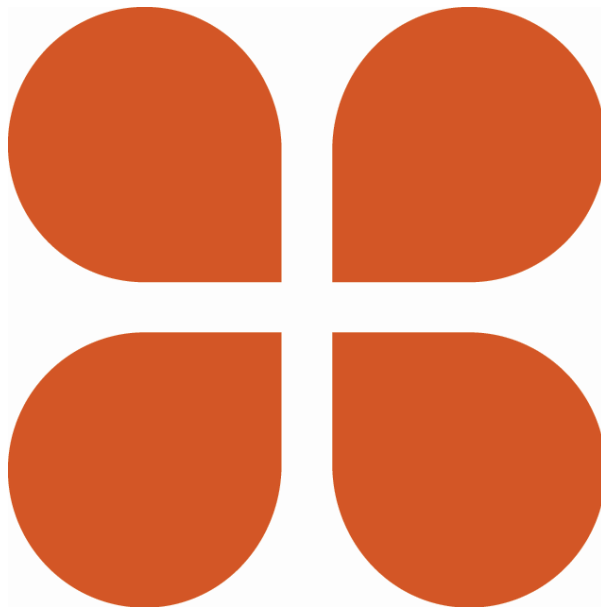

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Riksintressen

Uppsala

Denna publikation ingår i en serie med de olika riksintressena som är publicerat på webbplatsen: www.raa.se

Värdetexter avseende områden i Uppsala län med kulturmiljövärden av riksintresse enligt 2 kap 6 § NRL.

NUMMERORDNING - KOMMUNVIS

Enköpings kommun

- 47 Åloppe (Nysätra och Österunda sn)
- 48 Fjärdhundra (Frösthults, Simtuna och Torstuna sn)
- 49 Härnevi (Härnevi, Torstuna och Vårfrukyrka sn)
- 50 Örsundaåns dalgång
- 51 Gryta (Gryta sn)
- 52 Sjöö (Holms sn)
- 53 Bred (Breds sn)
- 54 Härkeberga och Litslena (Härkeberga och Litslena sn)
- 55 Östanbro (Tillinge sn, fortsätter i Västmanland nr.28)
- 56 Boglösa (Boglösa och Vårfrukyrka sn)
- 57 Enköpings-Näs (Enköpings-Näs, Svinnegarns, Teda och Tillinge sn)
- 58 Eka (Lillkyrka sn)
- 59 Kungs-Husby (Kungs-Husby sn)
- 60 Veckholm (Veckholms sn)
- 61 Bond-Arnö och Grönsöö (*)
- 63 Torsvi (Torsvi sn)

Håbo kommun

- 64 Skohalvön (Skoklosters och Övergrans sn)
- 65 Yttergran och Övergran (Häggeby, Yttergrans och Övergrans sn)

Tierps kommun

- 3 Karlholms bruk (Västlands sn)
- 4 Lingnåre (Hållnäs sn)
- 6 Hållen och Fågelsundet [inkl. C 5] (Hållnäs sn)
- 7 Barknåre och Böle (Hållnäs sn)
- 8 Söderfors bruk (Söderfors sn)
- 9 Strömsbergs bruk (Tolfta sn)
- 10 Österlovsta (Österlovsta sn)
- 11 Lövsta bruk (Österlovsta sn)
- 12 Tierpslätten (Tierps sn)
- 13 Tobo bruk (Tegelsmora sn)
- 14 Vendel (Vendels sn)

= Utredningsområde (*)

Uppsala kommun

- 27 Sätuna (Björklinge, Tensta och Viksta sn)
- 28 Bälinge mossar (Bälinge och Skuttunge sn)
- 29 Skuttungeby (Skuttunge sn)
- 30 Gamla Uppsala samt Fyrisåns och Björklingeåns dalgångar.
- 31 Trätmot (Faringe sn)
- 32 Bladåkers centralbygd (Bladåkers sn)
- 33 Bladåkers skogsbygd (Bladåkers sn)
- 34 Bennebols och Vällnora bruk (Bladåkers och Knutby sn)
- 35 Uppsalaslätten och Jumkilsåns dalgång (Börje, Bälinge, Jumkils och Åkerby sn)
- 36 Vaksala (Vaksala sn)
- 37 Rasbo - Funbo (Funbo och Rasbo sn)
- 38 Åland (Ålands sn)
- 39 Hågaåns dalgång (Bondkyrko, Läby och Vänge sn)
- 40A Uppsala stad.
- 40B Alsike (Alsike sn)
- 41 Långhundradalen (Danmarks, Funbo, Husby-Långhundra, Lagga och Östuna sn)
- 42 Sävåns dalgång (Hagby och Skogstibble sn)
- 43 Uppsala-Näs (Uppsala-Näs sn)
- 44 Viks slott och Balingsta (Balingsta sn)
- 45 Landskapet kring Valloxen och Säbysjön
- 46 Vassunda. (Knivsta och Vassunda sn)

Älvkarleby kommun

- 1 Älvkarlebyfallen (Älvkarleby sn)
- 2 Marma läger (Älvkarleby sn)

Östhammars kommun

- 15 Forsmarks bruk (Forsmarks sn)
- 16 Djursten (Gräsö sn)
- 17 Öregrunds stad
- 18 Bygden norr om Hökhuvuds kyrka
- 19 Östhammars stad
- 20 Söderön (Börstils sn)
- 22 Gimo bruk (Hökhuvuds och Skäfthammars sn)
- 23 Hargs bruk (Hargs sn)
- 24 Väsby - Källberga- Hammarby skog (Alunda sn)
- 25 Ekeby (Alunda och Ekeby sn)
- 26 Lundsbol (Ekeby sn)

MILJÖBESKRIVNINGAR - KOMMUNVIS

ENKÖPINGS KOMMUN

Boglösa [C 56] (Boglösa och Vårfrukyrka sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med ett rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse bl.a. en av landets största och mest koncentrerade *fornlämningsmiljöer* från bronsåldern, utgörande kärnan i det s.k. centrala hällristningsområdet. (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Koncentration av skärvtenshögar, högar, rösen, stensättningar och ett mycket stort antal hällristningar från bronsåldern. Odlingslandskap med förhistoriskt vägnät och flera runstenar, yngre järnåldersgravfält invid byarna, Boglösa medeltidskyrka samt Hemsta reglerade *radby*.

Bond-Arnö och Grönsöö [C 61] (Kungs-Husby och f.d. Arnö sn)*Utredningsområde.**Motivering:*

Småbrutet *herrgårdslandskap* av medeltida ursprung beläget i Mälaren med flera välbevarade gårdsbyggnader från medeltid och framåt. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Vägmiljö, Slottsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

På Arnö: småbrutet *odlingslandskap*, yngre järnåldersgravfält, Arnöbergs herrgårdsmiljö med huvudbyggnad från 1700-talet, medeltida kyrka, ruin av Strandby medeltida sätesgård, prästgård, skola, *torp* och ålderdomligt vägnät samt Utö hus från 1400-talet, ett av landets mest välbevarade medeltida herresäten.

På Grönsöö: yngre järnåldersgravfält, *torp*, den ovanligt välbevarade slottsanläggningen Grönsöö med huvudbyggnad från 1600-talet, park- och trädgårdsanläggning.

Bred [C 53] (Breds sn)*Motivering:*

Herrgårdslandskap i dalgång som sedan medeltiden präglats av sätesgårdar med underlydande frälsehemman och kvarnar. (*Kvarnmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Sätesgårdarna Skälby, Äsplunda och Strömsberg, de teknikhistoriskt intressanta vattenkvarnarna vid Backa, Bred och Strömsberg samt Breds nyklassicistiska kyrka.

I området ingår även:

Stensättningar och skålgropar från bronsåldern samt höggravfält från yngre järnåldern.

Eka [C 58] (Lillkyrka sn)*Motivering:*

Herrgårdsmiljö av medeltida ursprung med delvis unik bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Betesmarker, alléer och park samt *torp* och arbetarbostäder, varav en är byggd av lera. Corps-de-logi med huvudbyggnad från 1600-talet och en timrad bod från 1500-talet.

Enköpings-Näs [C 57] (Enköpings-Näs, Svinnegarns, Teda och Tillinge sn)*Motivering:*

Herrgårdslandskap i förhistorisk *centralbygd* med ett flertal herrgårdar av medeltida ursprung. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen, gravfält och stensträngssystem från äldre järnålder, flera höggravfält från yngre järnålder och en storhög. Medeltidskyrkor, prästgårdar, trefaldighetskälla, övergivna bytomter och åtta herrgårdsmiljöer, varav Hjulsta med medeltida fatbur, samt underlydande torpmiljöer.

Fjärdhundra [C 48] (Frösthults, Simtuna och Torstuna sn)*Motivering:*

Odlingslandskap i *slättbygd* med rikt innehåll av fornlämnings- och bebyggelsemiljöer från äldre järnålder till historisk tid. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rösen, stensättningar, skärvtenshögar, skålgropar och hållristning från bronsålder. Stensträngssystem och gravfält från äldre järnålder. Yngre gravfält intill byarna. I låglänta marker utmed Örsundaån kan tidigare skiftesindelade ängar ännu uppfattas. Ålderdomligt vägnät med hålvägssystem och runstenar. Medeltida *kyrkomiljöer* i Frösthult och Simtuna, tingshus och gästgivaregård i Karleby, Tisby välbevarade herrgårdsbyggnad från 1600-talet, Grinda, Gästre med uppgift om medeltida *kungsgård*, Mätteby, Mälby och Skensta reglerade *radbyar* samt Forsby *kvarnmiljö*.

Gryta [C 51] (Gryta sn)*Motivering:*

Herrgårdslandskap med arkitekturhistoriskt värdefulla herrgårdsanläggningar från 1600- och 1700-talen. (*Boställsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gryta majorsboställe med övergiven bytomt och unik huvudbyggnad från 1778, Salnecke medeltida gods med en från 1600-talet oförändrad huvudbyggnad.

I området ingår även:

Husgrundsterrasser från järnåldern, del av Eriksgatan med runsten.

Härkeberga och Litslena [C 54] (Härkeberga och Litslena sn)*Motivering:*

A. En av landets rikaste *fornlämningsmiljöer* med omfattande lämningar från bronsålder och järnålder, belägna i *odlingslandskap*.

B. Härkeberga och Litslena medeltida *kyrkomiljöer*. (*Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Ett stort antal skärvtenshögar och hållristningar, omfattande äldre och yngre järnåldersgravfält samt stensträngssystem.

B. Härkeberga 1300-talskyrka och reglerade kyrkby med kaplansgård från 1700-talet, Litslena medeltida kyrkomiljö med tingshus och gästgivaregård. Hålvägar vid Litslena och ålderdomligt vägsystem med flera runstenar och milstolpar.

Härnevi [C 49] (Härnevi, Torstuna och Vårfrukyrka sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med dominerande brons- och järnåldersålderslämningar i karaktäristiska höjdlägen samt byar och medeltida *kyrkomiljö*. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Hällristningar, rösen och boplatser från bronsåldern, talrika stora äldre och yngre järnåldergravfält, *fornborg* och flera runstenar intill forntida vägnät, Härnevi kyrka, Rotbrunna och Lilla Härnevi *radbyar*, Härnevi och Vånsjö *kvarnmiljöer* samt vid Vånsjö, även stenvalvsbro och delar av ett hantverks- och handelscentrum från 1800-talet.

Kungs-Husby [C 59] (Kungs-Husby sn)*Motivering:*

Kyrkby och *sockencentrum* som under medeltiden var av central betydelse. (*Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Medeltidskyrka, skolhus och klockarbostad från 1800-talet samt *gårdsmiljöer* och väderkvarn.

Sjöo [C 52] (Holms sn)*Motivering:*

Slottslandskap med arkitekturhistoriskt värdefull slottsanläggning från stormaktstiden. (*Fornlämningsmiljö*, *Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Övergivna bytomter, Sjöo slott från 1600-talet med trädgård, park och alléer samt den samtida Holms kyrka och omgivande storskaliga herrgårdslandskap.

Torsvi [C 63] (Torsvi sn)*Motivering:*

Herrgårdslandskap i förhistorisk *centralbygd* med ett rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse. (*Fornlämningsmiljö*, *Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Trögden's största järnåldersgravfält intill Torsvi by samt mindre sådana vid övergivna bytomter. Ålderdomligt vägnät, medeltida kyrka med klockargård, Torsvi herrgård med bebyggelse från 1600-1800-talen samt underlydande torp.

Veckholm [C 60] (Veckholms sn)*Motivering:*

Odlingslandskap i förhistorisk *centralbygd* med *sockencentrum* samt *herrgårdslandskap* av medeltida ursprung. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stora yngre järnåldersgravfält i höglänta delar, medeltida kyrkomiljö som präglats av ägarna till Ekholmen, stor prästgård och f.d. hospital från 1700-talet, Ekholmens medeltidsgods med herrgårdsmiljö från 1600-1800-talen samt underlydande utgårdar och torp.

Åloppe [C 47] (Nysätra och Österunda sn)*Motivering:*

En av östra Sveriges viktigaste stenåldersmiljöer av central betydelse för kunskapen om

den gropkeramiska kulturen. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett förhållandevis intakt komplex med tioalet boplatser från stenåldern invid dåtida kustlinje - idag i övergången mellan skogsklädd moränmark och odlad mark.

Örsundaåns dalgång [C 50] (Biskopskulla, Fröslunda, Långtora och Nysätra sn)

Motivering:

Odlingslandskap utmed viktig forntida kommunikationsled med ett rikt innehåll av fornlämningar och *herrgårdsmiljöer* av medeltida ursprung. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Skärvstenshögar från bronsålder, husgrundsterrasser från äldre järnålder, hållristningar vid Viggeby, vägsträckning markerad av fyra runstenar, Biskopskulla, Fröslunda och Nysätra medeltidskyrkor, Höja säteri, Landsberga och Ryda *kungsgårdar* med medeltida ursprung, senare tiders herrgårdar, bl.a. Taxnäs, välbevarade *bymiljöer* bl.a. Stora Kveks 1700-talsgård samt kvarnar utmed Lillån.

Östanbro [C 55] (Tillinge sn, fortsätter i Västmanland nr.28)

Motivering:

Fornlämningsmiljö av central betydelse invid Eriksgatan vilken varit en viktig knutpunkt under såväl förhistorisk som historisk tid. (*Forn- och medeltida vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Eriksgatans vadställe över Sagån med *fornborg* och storhögar från järnåldern på ömse sidor om ån, rester av stenvalvsbro samt *kvarnmiljö*.

HÅBO KOMMUN

Skohalvön [C 64] (Skoklosters och Övergrans sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk *centralbygd* med det unika Skoklosters slott från stormaktstiden, grundat bland resterna av ett medeltida kloster. (*Slottsmiljö, Fornlämningsmiljö, Kloster, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Omfattande stensträngssystem från äldre järnålder, bronsåldersrösen, gravar och *fornborgar* från järnåldern samt runstenar och bildsten. Romansk *kyrkoruin* vid Flasta samt Skoklosters f.d. klosterkyrka från 1200-talet. Välbevarade äldre gårdar och *torp*. Skoklosters slottsanläggning med enastående 1600-talsbebyggelse.

Yttergran och Övergran [C 65] (Häggeby, Yttergrans och Övergrans sn)

Motivering:

Odlingslandskap i anslutning till förhistoriska kommunikationsleder med omfattande *fornlämningsmiljöer* samt *by- och herrgårdsmiljöer*.

Uttryck för riksintresset:

Skärvstenshögar, hållristningar skålgropar, rösen och stensättningar från bronsålder. Gravfält och enstaka gravar från äldre och yngre järnålder. Ålderdomligt vägnät med flera runstenar, främst de s.k. Ingvarsstenarna vid Varpsund och Ekillå, medeltida *kyrkomiljöer*,

Brunnsta bymiljö, flera övergivna bytomter samt herrgårdarna Gran, Katrinedal och Vi med byggnader från 1700-och 1800-talen.

TIERPS KOMMUN

Barknåre och Böle [C 7] (Hållnäs sn)

Motivering:

Småbrutet *odlingslandskap* i vikingatida kolonisationsbygd med unikt bevarad närmast medeltida åkerstruktur samt byar och *ensamgårdar*. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Barknåre by med två gravfält, tegindelade åkrar med tätt liggande odlingsrösen, sten- och trähägnadssystem. Flera under medeltiden tillkomna *ensamgårdar*. Bebyggelse från 1800-talet.

Hållen och Fågelsundet [C 6] (Hållnäs sn)

Motivering:

Småbrutet *odlingslandskap* i vikingatida kolonisationsbygd med delvis bevarad medeltida åkerstruktur samt *bymiljö* med *klungbykaraktär* och Upplands största *fiskehamn* med lämningar av hamnlägen från medeltid och framåt. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Hållens by med mindre vikingatida gravfält, små tegindelade åkrar, odlingsrösen, stengårdsgårdar och bebyggelse. Vägsträckningen mellan byn och fiskehamnen. Fågelsundets fiskehamn med bogårdsmur vid medeltida kapellplats, timrade kokhus och gistvallar bakom en rad sjöbodar och bryggor vid vattnet.

Karlholms bruk [C 3] (Västlands sn)

Motivering:

Arkitektur- och teknikhistoriskt intressant *bruksmiljö* med genomförd idealplan av vallonsbrukskaraktär och enhetlig bebyggelse från 1720-talet och framåt samt intakt lancashiresmedja från 1880-talet.

Uttryck för riksintresset:

Järnbruk under Lövsta bruk med bruksgator, arbetarbostäder, klockstapel, liten herrgårdsanläggning, brukskyrka och industriområde med lancashiresmedja samt bruksdamm.

Lingnåre [C 4] (Hållnäs sn)

Motivering:

Unikt *odlingslandskap* i småbruten och stenrik randbygd där förändringar av bebyggelse och odling under yngre järnålder och medeltid framträder i landskapet. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Två vikingatida boplatser, båda med delvis intakt inägomark och tegindelade åkrar samt gravfält. Bebyggelselämningar inom medeltida bytomt.

Lövsta bruk [C 11] (Österlövsta sn)*Motivering:*

Landets under 1700-talet främsta vallonbruk. Arkitekturhistoriskt intressant och ovanligt påkostad *bruksmiljö* med genomförd idealplan och enhetlig bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Plan från 1600-talet, bebyggelse från i huvudsak 1700-talet med flera bruksgator kantade av arbetarbostäder, kyrka och kontor, herrgård med trädgård och park, ekonomibyggnader för jordbruket, dammar, kvarn m.m.

Strömsbergs bruk [C 9] (Tolfta sn)*Motivering:*

Upplands enda järnbruk där alla de komponenter som bildade en typisk *bruksmiljö* finns bevarade.

Uttryck för riksintresset:

Masugn, rostugnar och kolhus, smedja, kvarn och sågverk vid dammen, arbetarbostäder, herrgårdsanläggning och stora ekonomibyggnader för jordbruket m.m. från 1700- och 1800-talen.

Söderfors bruk [C 8] (Söderfors sn)*Motivering:*

Arkitektur- och industrihistoriskt intressant samt påkostad *bruksmiljö* med rätvinklig plan av likartad karaktär som vid vallonbruken och enhetlig bebyggelse från i huvudsak 1700-talet.

Uttryck för riksintresset:

Bruksgator med arbetarbostäder, kyrka, herrgårdsanläggning, ekonomibyggnader för jordbruket, äldre industribyggnader samt modernt stålverk som delvis inryms i industribyggnader från 1800-talet. Engelsk 1700-talspark med bl.a. grekiskt tempel.

Tierpsslätten [C 12] (Tierps sn)*Motivering:*

Sammanhållet odlingslandskap i *centralbygd*, där bygdens framväxt kan följas 4000 år tillbaka genom tydliga bebyggelselägen från sten- och bronsålder samt dagens byar med rötter från järnålder och medeltid med en av medeltidens största landskyrkor. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Torslunda stenåldersboplats, boplatslämningar från brons- och järnålder. Järnåldersgravfält med större högar utmed Tämnrån, ruinen av den medeltida gårdskyrkan i Husby samt Tierps 1300-talskyrka. Äldre vägsystem med stenvälsbroar. *Radbyar*, bl.a. Yvre, Yttre och Munga samt ett tydligt *laga skifteslandskap* vid Rogarna med ett stort antal ängslador.

I området ingår även:

Ullfors bruk, lydande under Strömsberg, med bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Tobo bruk [C 13] (Tegelsmora sn)*Motivering:*

Upplands enda *bruksmiljö* med en bevarad löst grupperad byggelsestruktur från 1600-talet.

Uttryck för riksintresset:

Masugn och andra verkstadsbyggnader, mindre herrgårdsanläggning samt bruksgator med

bostadsbebyggelse.

I området ingår även:

Herrgårdsbyggnad och snickerifabrik med tillhörande arbetarbostäder från 1880-talet.

Vendel [C 14] (Vendels sn)

Motivering:

Odlingslandskap i *centralbygd*, präglad av förhistoriska och medeltida stormannaätter, med unika *fornlämningsmiljöer*, stormannakyrka och medeltida slottsanläggning. Miljön har genom vetenskapshistoriskt viktiga undersökningar kommit att ge namn åt en av järnålderns huvudperioder, s.k. Vendeltid.

Uttryck för riksintresset:

Kungshögen Ottarshögen från 500-talet e.Kr. med intilliggande högggravfält, landets största och rikaste båtgravfält från 600-1000-talen, ålderdomlig åsväg, medeltida *kyrkomiljö* med bogårdsmur och stigluckor samt Örbyhus slott från 1400-talet och utbyggt under 1600-talet och 1800-talet med byggnader och park samt *slottslandskapet* med underlydande utgårdar, arrendegårdar och torp.

I området ingår även:

Karby och Brunnby byar med tydlig radbystruktur.

Österlövsta [C 10] (Österlövsta sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgång med kontinuerlig bosättning sedan yngre järnåldern och med ovanligt påkostade bebyggelsemiljöer från 1700- och 1800-talen. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bymiljöer och järnåldersgravfält, medeltida begravningsplats samt 1400-talskyrka som senare omgestaltats på initiativ av ägaren till Lövsta bruk - socknens patronus. Stora präst- och komministergårdar från 1700-talet samt tingshus från 1803. Åkerby bruk, lydande under Lövsta, med en småskalig träbebyggelse från 1700-talet på ömse sidor om en bruksgata, klockstapel och herrgårdsflyglar. Bybebyggelse med ovanligt stora bostadshus från 1800-talet.

UPPSALA KOMMUN

Alsike [C 40 B] (Alsike sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap invid betydelsefull forntida och medeltida kommunikationsled med ett flertal arkitektur- och bebyggelsehistoriskt intressanta herrgårdsmiljöer. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Övergivna bytomter vid Morga med yngre järnåldersgravfält, herrgårdarna Fredrikslund, Hagelstena, Krusenberg, Kungshamn och Rickebasta med bebyggelse från 1600-1800-talen samt underlydande torp och gårdar.

I området ingår även:

Fornborgen vid Morga, båtgravfältet vid Tuna och andra gravfält. Ett av landet mest omfattande system av hålvägar vid Flottsund och den gamla huvudvägen mellan Uppsala

och Stockholm markerad av miljtolpar. Alsike medeltida kyrka samt prästgård. Byarna Tuna och Årby med främst 1800-talsbebyggelse.

Bennebols och Vällnora bruk [C 34] (Bladåkers och Knutby sn)

Motivering:

Bruksmiljöer ursprungligen från 1600-talet, vars lokalisering till *skogsbygden* illustrerar tidens decentraliserade utnyttjande av naturresurserna.

Uttryck för riksintresset:

Fördämningar, masugnar, slaggvarp, industribyggnader m.fl. produktionslämningar samt bostadsbebyggelse, huvudsakligen tillkomna under 1800-talet.

I området ingår även:

Ovanligt välbevarad fornborg vid sjön Vällnoren.

Bladåkers centralbygd [C 32] (Bladåkers sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap med anor från medeltiden men i huvudsak präglad under 1600-talet, som tydligt visar hur en medeltida bygd förändrats genom säteribildningar. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett större äldre järnåldersgravfält och flera yngre järnåldersgravfält, de senare intill avhysta bytomter, rester av en tidigmedeltida befäst gård vid Norrgarn, medeltida kyrka och *sockencentrum*, Norrgarns och Rungarns herrgårdar med 1700- och 1800-talsbebyggelse och herrgårdslandskap.

Bladåkers skogsbygd [C 33] (Bladåkers sn)

Motivering:

Komplex *fornlämningssmiljö* från bronsålder och äldre järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Två gravfält och ett stort antal ensamliggande, eller i grupper belägna, rösen och stensättningar i strandnära lägen i dåtidens skärgårdslandskap samt röjningsröseområden.

Bälinge mossar [C 28] (Bälinge och Skuttunge sn)

Motivering:

A. Mycket pedagogisk komplex av boplatser från yngre stenålder invid dåtidens havsfjärdar. (*Fornlämningssmiljö*).

B. Agrarhistoriskt intressant utdikningsföretag från 1800- och 1900-talet. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

A. Spår efter boplatser invid dåtida havsstrand - idag belägna i övergången mellan skogbevuxen moränmark och odlad mark.

B. Ett för det tidiga 1900-talet representativt torrlägnings- och uppodlingsföretag med avvattningskanaler, vägnät, broar, ängslador och minnesstenar över företaget.

I området ingår även:

Odlingslandskap med gravfält av olika typer som avspeglar bebyggelseutvecklingen från yngre bronsålder till yngre järnålder, flera välbevarade bymiljöer bl.a. Hammarby samt vid laga skifte utflyttade gårdar med tidstypisk bebyggelse. Forsby snickerifabrik från 1914.

Gamla Uppsala samt Fyrisåns och Björklingeåns dalgångar [C 30]

(Björklinge, Bälinge, Gamla Uppsala, Lena, Tensta och Ärentuna sn)

Motivering:

Centralbygd av stor betydelse för rikets historia med kontinuitet sedan bronsåldern och med monumentalt och traditionsbärande rikspolitiskt centrum under forn- och medeltid med kultplats, *kungsgård* och Sveriges första ärkebiskopssäte. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö, Slottssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Landets tätaste och mest omfattande bestånd av skärvstenshögar och boplatzlämningar från bronsåldern belägna i ådalgångarna. Gamla Uppsala med kungshögar och gravfält från järnåldern, lämningar av kungsgård och tidigmedeltida domkyrka samt senare *sockencentrum*. Båtgravfältet vid Valsgårde, gravfält från bronsåldern vid Dragby med en för regionen unik hällkista, äldre järnåldersgravfält med resta stenar och offerkälla vid Gödåker, yngre järnåldersgravfält med inslag av monumentala högar utmed Vattholmaåsen i Lena. Hålvägssystem utmed Uppsalaåsen. Björklinge, Lena, Tensta och Ärentuna medeltida kyrkor med anknytning till stormannaätter samt det medeltida Salstagodset med 1600-talsslott och omgivande *herrgårdslandskap*. Den raka 1600-talsvägen från Uppsala med stenvalvbro och gästgivaregård i Högsta samt med Björklinge kyrka som fond.

I området ingår även:

Flera anmärkningsvärda by- och kvarnsmiljöer samt Vattholma bruksmiljö med byggnader från 1700- och 1800-talen.

Hågaåns dalgång [C 39] (Bondkyrko, Läby och Vänge sn)*Motivering:*

Viktig forntida *dalgångsbygd* med monumentala fornlämningar samt *by- och kyrkomiljöer*. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Boplatsskomplex från bronsåldern vid Håga, *fornborg*, storhögarna vid Håga och Vadbacka, vägbank, flera gravfält med varierad sammansättning samt vägbank och flera äldre vadställen markerade av fornlämningar. Medeltida kyrkomiljöer i Läby och Vänge, Ekeby och Långtibble reglerade byar, stenvalvbron och vasamonumentet från 1800-talet vid Läbyvad.

I området ingår även:

Brunna stationsområde med kvartersindelad plan och välbevarad sen 1800-talsbebyggelse.

Landskapet kring Valloxen och Säbysjön [C 45] (Knivsta och Östuna sn)*Motivering:*

Framträdande koncentration av äldre järnåldersgravfält som tillsammans med yngre gravfält visar bebyggelsens förändring från förhistorisk till historisk tid. *Herrgårdslandskap* med flera herrgårdar. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Flera äldre järnåldersgravfält med talrika resta stenar, bl. a. vid Vallox-Säby. Yngre gravfält, ofta intill avhysta bytomter, Knivsta medeltidskyrka och *sockencentrum*. Rester av medeltida sätesgård vid Ledingenäs. Herrgårdarna Eggebyholm, Kvallsta, Ledinge, Noor och Vallox-Säby med bebyggelse från 1600-1800-talen samt underlydande torp.

Långhundraleden [C 41] (Danmarks, Funbo, Husby-Långhundra, Lagga och Östuna sn)*Motivering:*

Odlingslandskap utmed den under forntiden betydelsefulla Långhundraleden med ett rikt innehåll av monumentala fornlämningar samt medeltidsminnen av rikspolitisk betydelse. Välbevarad socialhistoriskt intressant bebyggelsestruktur från tiden före 1800-talet. (*Fornlämningsmiljö, Forn- och medeltida farledsmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal *fornborgar*, den största benämnd Broborg belägna vid åpassage med stora äldre järnåldersgravfält. Talrika yngre järnåldersgravfält, flera med inslag av storbögar, runsten som omtalar brobygge vid vadstället Falebro med ett av Mälardalens lägst belägna gravfält, kungavalplatsen Mora stenar, medeltida *kyrkomiljöer* och välbevarade *sockencentra*. Flera *herrgårdsmiljöer* från 1700- och 1800-talen, Linnés Hammarby samt *bymiljöer* med främst 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Rasbo - Funbo [C 37] (Funbo och Rasbo sn)*Motivering:*

A. *Odlingslandskap* med mycket rikt innehåll av fornlämningar, *by- och torpmiljöer*. (*Fornlämningsmiljö*).

B. *Herrgårdslandskap* av medeltida ursprung.

Uttryck för riksintresset:

A. Stråk med rösen och skärvtenshögar från främst bronsåldern i områdets norra del. Flera varierade gravfält från äldre och yngre järnålder samt fyra *fornborgar*. *Bymiljöer* med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Rasbo och Funbo *sockencentra* med medeltida kyrkor, prästgårdar och sockenstugor från 1700-talet. Ålderdomligt vägnät markerat med runstenar vid vadställen samt stenvalvsbro från 1700-talet i Funbo.

B. Lämningar efter de medeltida sätesgårdarna Näsudden och Yttergård. Frötuna, med omfattande herrgårdslandskap, huvudgård, utgårdar och torp samt Hallkveds medeltida *kungsgård*, båda med bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Skuttungeby [C 29] (Skuttunge sn)*Motivering:*

Bymiljö och *sockencentrum* med unik prästgårdsbebyggelse från 1600- och 1700-talen. (*Boställmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Reglerad bybebyggelse från 1700- och 1800-talen, prästgård, kaptensboställe och trefaldighetsskälla, medeltidskyrka och skolhus.

Sätuna [C 27] (Björklinge, Tensta och Viksta sn)*Motivering:*

Herrgårdslandskap med karaktäristisk struktur och med arkitekturhistoriskt intressant bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Uttryck för riksintresset:

Medeltida ruin av sätesgård, herrgårdsbyggnad från 1740-talet, äldre flygelbyggnad, ekonomibygnader, alléer samt torpbebyggelse.

Sävaåns dalgång [C 42] (Hagby och Skogstibble sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med forntida bebyggelse lämningar i karaktäristiska lägen som visar bebyggelseutvecklingen alltifrån stenåldern till 1800-talet. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö, Bymiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Yngre stenålder boplatser i höjdlägen vid Holmbro och Vrå, bronsålders boplatser med rösen, skärvtenshögar och skålgropar, bl.a. vid Tjälinge, gravfält från järnåldern med de yngre intill byarna, *forborg* vid Tibble, runstenar och hålvägar vid Focksta, Skogs-Tibble romanska kyrka, bebyggelse från främst 1800-talet i Hagby och Testa byar. Eka och Sunnanå herrgårdar med 1700-talsbebyggelse samt Focksta *kvarmiljö*.

Trätmot [C 31] (Faringe sn)*Motivering:*

Komplex *fornlämningssmiljö* från bronsålder och äldre järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Talrika och tätt liggande rösen och stensättningar, boplatsslämningar i form av skärvtenshögar, röjda ytor och terraseringar invid dåtidens kustlinje, idag belägna i skogsmark.

Uppsala stad. [C 40 A]*Motivering:*

Stadslandskap, sedan medeltiden präglad av kyrkans, centralmaktens och universitetets monumentala byggnader, med rutnätsplan och raka tillfartsvägar från 1600-talet. (*Stadsmiljö, Stiftstad, Universitetsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Domkyrko- och universitetsstadens bebyggelse med institutioner och studentnationer från medeltid och framåt samt slottet från 1500-talet. Gatunät med kvarvarande medeltida drag, rätvinklig rutnätsplan och tillfartsvägar från 1600-talet samt tomtstrukturen med bevarade rester av oregelbundna tomter från tiden före 1643 års reglering. Partier av småskalig trädadsbebyggelse, stora regementsområden och flera monumentala miljöer med offentliga byggnader. Vetenskapshistoriskt unika trädgårdsanläggningar samt parker. I anslutning till den äldre stadskärnan finns även bostadsområden från 1900-talets första hälft och efterkrigstiden av plan- och arkitekturhistoriskt intresse.

Uppsala-Näs [C 43] (Uppsala-Näs sn)*Motivering:*

Odlingslandskap i utpräglad sprickdal med en illustrativ fornlämnings- och bebyggelsebild som visar förskjutningen av en intensiv bronsåldersbosättning mot lägre belägna marker under järnåldern. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stråk med rösen, stensättningar, skärvtenshögar och skålgropar i huvudsak från bronsålder. Gravfält från äldre och yngre järnålder, bl. a. den stora Stabbyhögen från vendeltid. Medeltidskyrka och äldre fristående f.d.sakristia som hört till en tidigare träkyrka, *radbyarna* Högby, Lörsta och Stabby samt de mindre herrgårdarna Ytternäs, Vängelsta och Söderby, alla med 1700-och 1800-talsbebyggelse.

Uppsalaslätten och Jumkilsåns dalgång [C 35] (Börje, Bälinge, Jumkils och Åkerby sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med ovanligt rikt och delvis unikt innehåll av *fornlämnings- och bymiljöer*.

Uttryck för riksintresset:

Ett av landets mest omfattande stråk med boplatser från bronsåldern med ett stort antal skärvstenshögar intill forntida fjärdar. Ett till sin sammansättning unikt gravfält vid Broby med bl.a. husgrundslänkande anläggningar samt talrika gravfält från äldre och yngre järnålder med inslag av större högar. Ett ålderdomligt vägnät markerat av runstenar vid övergångar samt milstenar knyter samman byar och medeltida kyrkor. Påtagligt välbevarade byar med representativ bondebebyggelse, till stor del i timmer, från 1700- och 1800-talen.

Vaksala [C 36] (Vaksala sn)*Motivering:*

A. Omfattande och representativa *fornlämningsmiljöer*, i huvudsak från bronsåldern men med väsentliga inslag från hela järnåldern.

B. *Sockencentrum* med intressant kyrkplats.

Uttryck för riksintresset:

A. Grav och boplatssområden med stensättningar, skärvstenshögar, röjda ytor och terrasseringar från främst bronsåldern. Äldre och yngre järnåldersgravfält, de senare belägna intill nuvarande eller övergivna byar samt runstenar.

B. Vaksala medeltida kyrka, tiondebod, prästgårdsbyggnader m. m.

I området ingår även:

Eke, Jälla och Vittulsbergs herrgårdar, Vallby skola från 1700-talet, lerhuset på Råby gård samt arrendeegnahem från 1930-talet.

Vassunda. [C 46] (Knivsta och Vassunda sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med ett rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse i anslutning till en förr betydelsefull kommunikationsled. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Äldre järnåldersgravfält och stora stensträngssystem, yngre gravfält intill flertalet byar. Runstenarna utmed vägen mellan Tibble och Skottsila. Vassunda medeltidskyrka samt bybebyggelsen från 1700- och 1800-talen i Gurresta, Skottsila och Tibble.

Viks slott och Balingsta [C 44] (Balingsta sn)*Motivering:*

Odlingslandskap längs gammal väg med *herrgårds-, kyrko- och bymiljöer* kring ett av landets bäst bevarade medeltida fasta hus. (*Borgmiljö, Boställsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersmiljö och flera järnåldersgravfält, väg med flera runstenar samt Viks senmedeltida stenhus med anor från 1200-talet samt omgivande herrgårdsmiljö med byggnader från framförallt 1700- och 1800-talen och herrgårdslandskapet. Balingsta romanska kyrka och *sockencentrum* samt grunden av 1800-talskyrkan. Balingstaby reglerade *radby* med gravfält från yngre järnåldern och bl.a två militieboställen med 1800-talsbebyggelse.

Åland [C 38] (Ålands sn)*Motivering:*

Odlingslandskap i randbygd från yngre järnålder omgivet av ett anmärkningsvärt stort antal *fornborgar*. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fem fornborgar på bergskrön runt dalgången, två yngre järnåldersgravfält, medeltida kyrka, Österby herrgård och Kölva gästgivargård med välbevarade byggnader från 1700- och 1800-talen.

I området ingår även:

Stationshus från 1873 invid norra stambanan samt kvarnmiljö.

ÄLVKARLEBY KOMMUN

Marma läger [C 2] (Älvkarleby sn)*Motivering:*

Arkitektur- och teknikhistoriskt värdefull *militär miljö* från 1880-talet.

Uttryck för riksintresset:

Militärläger med axial plan och lägerbyggnader för Svea artilleriregemente i påkostad träarkitektur intill skjutfält för långskjutande artilleri, som var en militärteknisk innovation vid tillkomsttiden.

I området ingår även:

Rester av flottningsränna mellan Marmafjärden och Karlholm.

Älvkarlebyfallen [C 1] (Älvkarleby sn)*Motivering:*

Kombinerad *kommunikations-, kraftverks- och militär miljö* vid strid forssträckning av Dalälven med anläggningar från i huvudsak 1800- talet och början av 1900-talet. (*Turistanläggning*).

Uttryck för riksintresset:

Karl XIII:s rekonstruerade bro från 1810-talet med brovaktarstuga, Svea ingenjörstruppers läger på Laxön från 1880-talet, turisthotell från 1890-talet och Älvkarleby kraftverk från 1910-talet - dåtidens största - med tillhörande personalbostäder.

ÖSTHAMMARS KOMMUN

Bygden norr om Hökhuvuds kyrka [C 18] (Börstils, Hökhuvuds och Valö sn:r)*Motivering:*

Odlingslandskap i småbruten randbygd med en sedan århundranden bevarad bebyggelsestruktur. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gravfält från yngre järnåldern, runristningar, småskaligt odlingslandskap med medeltida karaktär innehållande små åkrar, betesmarker, stenhägnader och ovanligt välbevarad bybebyggelse från 1700- och 1800-talen samt vägnät med förhistoriskt ursprung.

I området ingår även:

Gruvmiljöer från silverbrytning under 1500-talet samt järnmalsbrytning under 1700-och

1800-talen.

Dannemora-Österbybruk [C 21] (Dannemora och Films sn)

Motivering:

Teknikhistoriskt intressant *industrilandskap* av enastående betydelse för svensk järnhantering. *Gruv- och bruksmiljö* av även arkitekturhistoriskt intresse samt omfattande fördämningssystem.

Uttryck för riksintresset:

Dannemora gruva - fram till 1900-talets början rikets främsta järnmalmgruva - med bevarade anläggningar i form av dagbrottet "Storrymningen" av medeltida ursprung samt industri- och bostadsbebyggelse från 1700- till 1900-talen. Österby bruk med bevarad rätvinklig 1700-talsplan av vallonbrukskaraktär och enhetlig bostadsbebyggelse, unik vallonsmedja och andra industribyggnader samt herrgårdsanläggning från 1700-talet med park och ekonomibygnader för jordbruket. Vidsträckt fördämningssystem för kraftproduktion till gruva och bruk.

I området ingår även:

Dannemora och Films medeltida kyrkomiljöer samt Films bymiljö.

Djursten [C 16] (Gräsö sn)

Motivering:

Kommunikationsmiljö med teknikhistoriskt intressant fyrplats.

Uttryck för riksintresset:

Fyr från 1830-talet med fyrvaktarboställe.

Ekeby [C 25] (Alunda och Ekeby sn)

Motivering:

Odlingslandskap med förhistoriska odlingsspår och med riklig förekomst av järnåldersgravfält med inslag av unika gravformer, belägna i anslutning till byar vid forntida vattenled. (*Fornlämningssmiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gravfält från äldre och yngre järnåldern med inslag av rösen från bronsåldern. Vid Tossne unika gravlämningar i form av rombiska gravar och resta stenar. Røjningsröseområde samt stensträngar från äldre järnåldern.

Forsmarks bruk [C 15] (Forsmarks sn)

Motivering:

Arkitekturhistoriskt intressant och mycket påkostad *bruksmiljö* från 1700- och 1800-talen med enhetlig bebyggelse av vallonbrukskaraktär samt unik engelsk parkanläggning.

Uttryck för riksintresset:

Axial struktur med herrgård och kyrka från 1700-talets senare del belägna i bruksgatans ändar, bevarad äldre herrgårdsanläggning, bostadsbebyggelse, dammanläggningar, smedja, jordbruksbyggnader och park samt tillhörande *odlingslandskap* med omfattande stenmurskomplex.

Gimo bruk [C 22] (Hökhuvuds och Skäfthammars sn:r)

Motivering:

Arkitekturhistoriskt intressant *bruksmiljö* med bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Uttryck för riksintresset:

Stor bruksherrgård från 1700-talet med park och trädgård, rätvinklig plan med bostäder, kolhus, magasinsbyggnader och förvaltarbostad samt bruksdammar och lämningar av järnbruket.

Hargs bruk [C 23] (Hargs sn)

Motivering:

Arkitektur- och teknikhistoriskt intressant *bruksmiljö* med bebyggelse från 1700- och 1800-talen samt hamnplats. (*Tidigindustriell miljö, Gruvmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bruksbebyggelse med bostäder utmed två bruksgator, smedjor, dammar, herrgård med trädgård och park, jordbruksbyggnader och torpbebyggelse samt utskeppningshamn med järnbod. Lämningar efter kopparhytta, tegel- och kalkbruk samt gruvhål.

I området ingår även:

Järnåldersgravfält längs åschrön, runsten och medeltida kyrka.

Lundsbol [C 26] (Ekeby sn)

Motivering:

Komplex grav- och boplatsområde från bronsåldern och äldre järnåldern belägna intill dåtidens kustlinje. (*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gravfält och ensamliggande gravar med rösen och stensättningar. Boplatslämningar i form av skärvtenshögar. Spår av odling i form av ett omfattande område med röjningsrösen intill den dåtida strandlinjen.

Söderön [C 20] (Börstils sn)

Motivering:

Skärgårdspräglad *odlingslandskap* med välbevarad äldre bebyggelsestruktur. (*Skärgårdssmiljö, Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bymiljöer med järnåldersgravfält och med 1700- och 1800-talsbebyggelse, övergivna by- och torptomter. Vägnät av hög ålder. Odlingslandskap med betesmarker, små åkrar med odlingsrösen och stenhägnader samt till byarna hörande sjöbodplatser.

Väsby - Källberga- Hammarby skog [C 24] (Alunda sn)

Motivering:

Ovanligt välbevarad *fornlämningssmiljö*, koncentrerad till bronsåldern och äldre järnåldern.

Uttryck för riksintresset:

Tätt liggande gravfält och enstaka gravar med rösen och stensättningar. Boplatslämningar i form av skärvtenshögar, husgrunder och röjningsröseområde, då belägna i ett skärgårdslandskap.

Öregrunds stad [C 17]

Motivering:

Småstadsmiljö präglad av handel och fiske samt av tidig turism med hamnbebyggelse, småskalig träbebyggelse och sommarvillor. (*Kust- och skärgårdsstad*).

Uttryck för riksintresset:

Rutnätsplan med rester av medeltida gränder, medeltidskyrka, kaptensgårdar, fiskarstugor, hamnmagasin från 1700- och 1800-talen samt sommarvillor från tiden kring sekelskiftet 1900.

Östhammars stad [C 19]

Motivering:

Småstadsmiljö präglad av handel och fiske med småskalig trästadsbebyggelse kring torget och kyrkan samt sommarvillor. (*Kust- och skärgårdsstad*).

Uttryck för riksintresset:

Stadsplan med äldre oregelbundna drag och rätade gator. 1600-talskyrka, torg med rådhus och handelsgårdar från 1700- och 1800-talen. Villor med stora trädgårdar från badortsepo-ken kring sekelskiftet 1900.